

PROJEKT ZÁRÓ BESZÁMOLÓ

NKFI K119580

Harminc évvel ezelőtt, 1992-ben írta le a kiváló színháztörténész, Kerényi Ferenc a következő sorokat: „1983 óta használhatjuk a *Bánk bán* kitűnőnek bizonyult kritikai kiadását, és sajtó alá rendezője, Orosz László (mintegy utómunkálatként) feldolgozta a színpadi szövegváltozatok egy részét, legfontosabb hányadát is. Ebben az évszázadban már nem várható Katona József összes műveinek hasonló igényű kiadása, pedig Solt Andor kétkötetes edíciója már ezt látszott alapozni, valamennyi színpadi munka közreadásával”. (*ItK*, 1992/4, 399.)

Kutatócsoportunk arra vállalkozott, hogy az NKFI támogatásával, 2016. október 1-től kezdődően Katona József korai (*Bánk bán* előtti) színpadi műveinek a kritikai kiadását elkészítse. A korai drámák kritikai kiadásának megvalósítása a kutatás tervezésekor és a pályázat megírásakor öt kötetben tűnt kivitelezhetőnek. A feldolgozandó korpusz keletkezési idejének kronológiáját a kutatás és a kötetek sajtó alá rendezése nem követte, mivel a kéziratok, másolatok, változatok hozzáférhetősége az egyes szövegtípusok esetében igen különböző volt. A változatok sok esetben a művön folyamatosan dolgozó szerző dramaturgiai munkáját tükrözik, ebből következően nem volt cél valamely változat (adott esetben a legkésőbbi) előtérbe állítása, hanem a drámákat keletkezőben lévő szöveggént, a megíródás alkotói folyamatában tartottuk közlendőnek. Így például az elsőként kritikai kiadásban megjelentetett *Jeruzsálem pusztulása* esetében a kötet párhuzamosan közli a dráma autográf fogalmazványát és a dráma cenzori példányát, majd pedig szerepelteti a dráma verses átdolgozásának fennmaradt töredékét.

Miután a kutatás keretében elkészült a célul kitűzött valamennyi korai (*Bánk bán* előtti) Katona József drámaszöveg kritikai kiadásának filológiai munkája, beleértve a sajtó alá rendezést, a jegyzetapparátus elkészítését és a Katona-művekhez kapcsolódó kísérőtanulmányok megírását, ezért a már megjelent kötetek részletes ismertetésétől ebben az összefoglalóban eltekintünk. A kritikai kiadás tervezett öt kötetéből (melyek a Balassi Kiadó sorozataként látnak napvilágot) három már megjelent. Ezek:

- *Jerú'sálem' Pusztulása* (2017);
- *Három színjáték: A' Lutza Széke; Aubigny Clementina; A Rózsa* (2020);
- *Vitézi játékok: A' Borzasztó Torony; Monostori Veron'ka; István* (2021).

Még ebben az évben megjelenik a negyedik kötet:

- *Ziska a Calice, a' Táboriták Vezére* (2022). Mivel ez utóbbi kötet a pályázat értékelésekor ugyancsak hozzáférhető lesz, ennek részleteire csak röviden térünk ki. A kettősdráma kiadása közli a *Ziska (Iső Darab)* vagy is *A Hussziták első Pártütések Csehországban* (azaz a kettős dráma első részének) szövegét, valamint a *Ziska a' Táboriták' Vezére (mint Folytatása az Előbbeninek)* című második résznek a szövegét, a kettősdráma fő szövegeit övező, azokat

magyarázó (Katonától származó) írásokat. Az olvasót tájékoztató előszót a tárgyválasztásról és annak dramaturgiai magyarázatáról; a Leopold Friedrich Schulz *Die Hussiten* című könyvfejezetéről mint cselekményelőzményről szóló Katona-tanulmányt; a drámához írott előjáró beszédet; s végül a *Toldalékska* című szöveget, mely a drámában ábrázolt történések utáni eseményekről ad áttekintést. A magyarázó jegyzetekkel ellátott szövegközléseket a sajtó alá rendező kísérő tanulmányai egészítik ki a tárgyi, nyelvi, dramaturgiai összefüggésekről, a szövegahagyományról, valamint a mű fogadtatástörténetéről.

A kritikai kiadás ötödik kötete pedig, amely Katona József drámafordításait, valamint a színlapok alapján rekonstruálható drámafordítás-töredékeket tartalmazza, 2023-ban lát napvilágot, a következő tartalommal. Szerepelnek benne a teljes drámafordítások, azaz a *Jolánta a' Jerusálemi Királyné*, illetve *A Mombelli grófok, vagy az atya és az ő gyermekei*. Továbbá szerepelnek benne a megírás/fordítás/színrevitel idejéből fennmaradt színlapok és az eredeti művek alapján rekonstruálható töredékek: *A' Szegény Lantos*, *Szmolenszk ostromlása*, *Az Üstökös Csillag*, *Medve Albert*, *A Bűn*.

A színlapok dráma- és színháztörténeti forrásként való felhasználásáról fontos kiemelni, hogy a szóban forgó Katona-fordítások kapcsán kijelenthető, hogy Katona József elkészítette az adott színlapokon szereplő darabok magyarra fordítását. Ha a fordításszövegek el is vesztek, a színlapokon lévő információkból számos tényre lehet következtetni. Ezek alapján az adatok alapján a színlapokon szereplő, jelenleg elveszettnek tartott (és vélhetően ténylegesen elveszett) Katona-féle drámafordításokat töredékeként lehet értelmezni. Ezek a színlapok tartalmazzák a drámák címét, szereplőinek nevét, az eredeti mű szerzőjét, továbbá olyan függeléksszövegeket, mint a színdarab típusa, az előadás helye és ideje, a szereposztás stb. Ennek nyomán – töredék mivoltukban is – a Katona drámafordítások korpuszába illeszthetők. Ezek a színlapokon szereplő fordítások – az eredeti művek felkutatásával és ismertetésével – részben, ha töredékesen is, de rekonstruálhatók. A színlapok alapján beazonosítható Katona-fordítások tárgyalásának sorrendje a legkorábbi ismert előadások időrendjét követi.

Ezek a művek a következők:

- *A' Szegény Lantos. Vitézi Néző Játék 1 Felvonásban*. August Kotzebue *Der arme Minnesänger* című színdarabjának fordítása. Első előadása: Pest, 1811. április 15.
- *Szmolenszk ostromlása*. Johanna Franul-Weissenturn *Die Bestürmung von Smolensk* című drámájának fordítása. Első előadása: Pest, 1811. november 24.
- *Az Üstökös Csillag, vagy: Ma süllyed el a Világ. Vig Játék 1 Felvonásban*. August Wilhelm Iffland *Der Komet, oder: Heute geht die Welt unter* című egyfelvonásos vígjátékának fordítása. Első előadása: Pest, 1812. április 17.
- *Medve Albert, vagy: A' Veinzbergi Asszonyok. Vitézi Játék 3 Felvonásban*. Alois Gleich *Albert, der Bär, oder: die Weiber von Weinsberg* című nézőjátékának fordítása. Első előadása: Pest, 1812. augusztus 14.
- *A Bűn. Szomorú Játék öt Felvonásban*. Adolf Müllner *Die Schuld* című végzetdrámájának fordítása. Első előadása: Székesfehérvár, 1819. március 22.

Az ötödik – fordításokat tartalmazó – kötet tartalma részletezve:

I.

Jolánta a' Jerusálemi Királyné. Szomorú Játék 4 Felvonásban. Ziegler után fordította Katona József.

Jolantha Königin Von Jerusalem. Ein Original-Trauerspiel in vier Aufzügen. von F. W. Ziegler. [Wien, Bey Christoph Peter Rehm. 1799.]

Jolánta Jerusálemi Királyné. Szomorú Játék 4 Felvonásban. Zigler után fordította Murányi Sigmund

Tanulmány Katona *Jolánta a' Jerusálemi Királyné* című drámafordításának szövegkiadásáról
Jegyzetek az eredeti mű bécsi ősbemutatójáról

Utóélet

II.

A Mombelli grófok, vagy az atya és az ő gyermekei. Nézőjáték 3 felvonásban. Franciából szabadon készítette Hassaureck. Magyarra fordította ifjú Katona József

Franz Josef Hassaureck: *Der Vater und seine Söhne* [Wien 1807]

Tanulmány a Katona által lefordított szöveg eredettörténetéről, motívumairól, a forráshoz képest megjelenő dramaturgiai és szövegi változásokról

Jegyzetek a színházi gyakorlat nyomán a fordításban eszközölt intervenciókról

A darab hazai bemutatóinak annotált listája

III.

Színlapok alapján rekonstruálható fordítástöredékek

Szolenszk ostromlása

Az Üstökös Csillag

Medve Albert

A' Szegény Lantos

A Bűn

Illusztrációk (válogatás a fennmaradt színlapokból)

A fordítástöredékekhez külön-külön kísérőtanulmány kapcsolódik. Ezek minden egyes dráma esetében két fő részből állnak. Egyrészt az eredeti német nyelvű darabok színház- és irodalomtörténeti kontextusát vizsgálják (a darab és a szerző bemutatása, a korabeli német nyelvű recepció és a megjelent kritikák áttekintése), másrészt pedig bemutatják, hogy az adott fordítások hogyan illeszkedtek Katona József életművébe és a korabeli pesti színházi közegbe. A német nyelvű drámák, Katona forrásai a 18. század végén vagy a 19. század első éveiben mind megjelentek német nyelven nyomtatásban. Az öt kísérőtanulmány szerkezete hasonló – azzal együtt, hogy természetesen mindegyik dráma tárgyalása során felmerültek sajátos, csak az adott szövegre érvényesíthető szempontok. Például hogy Müllner *Die Schuld* című darabjának Katonáéval körülbelül egy időben létezett több magyar fordítása is, amelyek közül kanonikus értelemben Döbrentei Gáboré tekinthető a legjelentősebbnek. Ebben a

szövegrészben természetesen sor kerül a Katona- és a Döbrentei-fordítás egymáshoz való viszonyának bemutatására is.

Mivel a Katona József nevét fordítóként feltüntető színlapok a kritikaikiadás-sorozat első kötetében lefektetett elvek szerint drámatöredékként értelmezhetők, az egyes drámafordításokat tárgyaló fejezetek legelején az adott drámára vonatkozó fennmaradt magyar nyelvű színlapok szerepelnek betűhív formában, az Országos Széchényi Könyvtárban megtalálható dokumentumok alapján. Ezt követően az adott darab magyarországi színházi bemutatóiról és ezek kontextusáról fellelhető, összegyűjtött adatok szerepelnek, kitérve a színlap mint drámatöredék szövegében megjelenő információkra (többek között a színlapon megnevezett színészekre vagy a műfajjelölés sajátosságaira), majd kutatástörténeti összefoglaló mutatja be az adott darab szerepét Katona József életművén és pályáján belül. A fejezetek további részében az adott német vagy osztrák szerzőről esik szó: felvázolva röviden az életrajzát, megvizsgálva, hogy milyen státusszal és jelentőséggel rendelkezik a német vagy osztrák színház- és irodalomtörténeti kánonban. A továbbiakban ismertetésre kerül az adott darab cselekménye, főbb dramaturgiai, karakteralkotási jellemzői; végül (főként korabeli újságcikkek alapján) a kísérőtanulmányok kitérnek arra is, hogy miként alakult a darab német nyelvű recepciója, utóélete. A színlapokról ismert Katona drámafordításokhoz kapcsolódó tanulmányok részletes képet nyújtanak egyrészt Katona József legelső műveinek forrásvidékéről, másrészt a korabeli pesti színházi közeg, a második magyar színtársulat tájékozódásának irányairól.

Ezzel teljessé válik Katona József drámaírói és drámafordítói életművének kritikai kiadása.

A korai Katona színművek filológiai vizsgálatának tapasztalatairól

Katona József a magyar irodalom- és színháztörténeti hagyományban csupán a nemzeti kánon részét képező *Bánk bán* szerzőjeként van jelen. Pedig a romantikus korszakküszöbként értelmezett 1810-es években keletkezett életmű a kor viszonyai között meglepően gazdag és változatos, s annak a kanonizált fő mű előtt keletkezett tíz drámának egy része – az akkori színházi világban – nem kis érdeklődéssel találkozott. Katona a vándorszínészet korában (1837-ig) Kisfaludy Károly mellett a legtöbbet játszott szerző volt. Az 1820-ban nyomtatásban megjelent *Bánk bán* ugyan csak megkésve, 1833-ban került színre, 1845 után viszont egyre meggyőzőbb színpadi sikert aratott (ami jó ideig nem járt együtt irodalmi elismeréssel is), aminek hatására a szerző többi, korábban előadott színművei egymás után kihullottak a színházi emlékezetből. Nyomtatásban pedig csak 1880-ban jelentek meg. A Katonával foglalkozó irodalomtörténeti munkákban ezek a művek egészen a legutóbbi időkig főként a *Bánk bán*hoz való viszonyukban kerültek szóba, mintegy annak előjátékaként. A pozitivistá filológia azonban az értékelési sémaként rögzített prelúdium-szerep mellett megbízhatóan feltárta e művek forrásainak jelentős részét (Heinrich Gusztáv, Waldapfel József). Legutóbb pedig fontos eszmetörténeti összefüggésekre is fény derült, Bíró Ferenc jóvoltából.

Ha a fentebb említett, tíz dráma által alkotott korpuszból kivesszük a két fordítást (a Hassaurecktól származtatható *Mombelli grófokat* és a Ziegler eredetijén alapuló *Jolántát*), nyolc eredetinek tekinthető mű marad. Ami nem kevés, ha figyelembe vesszük a szerző rövidre

szabott alkotói korszakát. A Katona-színművek kéziratának címlapján (és előadott művek esetében a színlapon) rendre feltűnik a korabeli műfajfogalmat és a közönségigényt is tükröző *eredeti* minősítés. Az *Aubigny Clementia* (és a *Bánk bán*) kivételével. (Ez utóbbinak csak 1815-ben keletkezett első kidolgozásán olvasható e megjelölés.) A *Luca széke* egyik másolatán is feltűnik ez a minősítés, a *Monostori Veronka* kéziratán viszont a „nemzeti” megjelölés szerepel, ami az „eredeti” szinonimájának tekinthető. Amennyiben e fogalmon, mai fejünkkel, a szerző által létrehozott egyéni poétikai jelleget (vagy erre irányuló szándékot, törekvést) értünk, tehát a szerzőtől sajátos világlátást és jellegzetes dramaturgiai struktúrával társuló, a jellemeket megmutató szereplői beszédalakzatokat várunk el, akkor természetét, mineműségét tekintve az említett nyolc mű (az *Aubigny Clementia* és *A Rózsa* című vígjáték is) valóban eredeti munkának tekinthető. Függetlenül epikus előzményeiktől. Még a sokáig csupán fordításnak tartott *István* is, mely azonban radikális átdolgozása Girzick drámájának. A kéziratán olvasható *eredeti* szó nem a forrásszövegre, hanem Katona „szabadon készítettett” átdolgozására vonatkozik. A korpusz darabjai tehát eredeti művek, jóllehet a fogalomhoz köthető poétikai kvalitás elemei csak a *Ziska* és a *Jeruzsálem pusztulása* esetében számottevőek.

A fentebb meghatározott kéziratok korpusz sajátos textológiai szituációban hagyományozódott. E kéziratok között – a vizsgálatok jelen állása szerint – egyetlen kivételtől eltekintve nincs szerzői autográf szöveg. Különböző másolatokban, sugópéldányok, cenzori tisztázatok formájában maradtak ránk. Az említett kivétel a *Jeruzsálem pusztulása* fogalmazványa. (Ha a tüzetesebb grafológiai vizsgálat később esetleg más kéziratokon is érzékeli a szerző kézvonásait, a mediális közeg által meghatározott szövegkritikai alaphelyzet lényegében nem változik.) Ehhez tudnunk kell, hogy Katona József civil életében jogász volt, ám tanulmányaival párhuzamosan az 1807 és 1815 között Pesten működő színtársulthoz tartozott, ahol 1812-ből származó kötelezése (szerződése) szerint *delectans* actorként (műkedvelő színészként) tevékenykedett. Három szerepét tudjuk dokumentálni, de ennél jóval többször színpadra léphetett. Utolsó jogi vizsgáinak letétele után, az *István* bemutatóját követően, ahol a címszerepet alakította, 1813. augusztus 19-én színészként elbúcsúzott ugyan a közönségtől, de dramaturgként és szerzőként továbbra is szolgálta a társulatot, egészen 1815-ig, a színészek Pestről történő távozásáig. Irodalmi kapcsolatai alig voltak. Ő a színház világához kötődött. Az autográf szövegek hiánya is ezzel függ össze. Munkái színjátékszövegek voltak, színházi alkalmakhoz kötődtek. Kéziratos formában rögzítették őket, nem tartván szükségesnek a nyomtatásban való megjelenést, sőt a szerzői kézirat autográf tekintélyére sem tartottak okvetlenül igényt. És mivel az előadott színdarabok színpadképesnek bizonyultak, lemásolták őket, minden esetben feltüntetve a szerző nevét (ez egyre inkább minőséget is jelzett), de a szöveget olykor egy-egy előadás igényeihez igazították. Ez történt *A borzasztó torony* 1814-es bemutatásakor, s így jött létre a *Luca széke* három fontos másolata, az *Aubigny Clemetiának* pedig két szövegváltozata, az egyikben egy harmadik, magyarított változat jelzéseivel. *A Rózsa* különös eset. Ennek a szerző által készített tisztázata elkallódott, fogalmazványának kézírata is elpusztult, előtte azonban ezt egy hagyaték révén publikálták (Miletz János révén, 1886-ban).

Bonyolítja a helyzetet, hogy Katona egyre inkább felismerte újabb műveinek a színházi alkalmon túli jelentőségét, és fokozatosan felruházta szövegeit az irodalmiság kritériumaival: függelékszövegekkel, írói jegyzetekkel, az olvasóknak szóló információkkal, javaslatokkal látta el műveit, kivált a már kifejezetten irodalmi igényrel készített *Ziskát*. (Ennek másolati kézírata

kivételesen gondos.) És mivel ő maga is átdolgozta egyes műveit (*Aubigny Clementia*, *Jeruzsálem pusztulása*), ezek ily módon *keletkezésben lévő szövegeknek* tekinthetők. Ez a két tényező, előbb a színházi másolatok készítésének igénye, később az irodalom felé tájékozódó szerző átdolgozási gyakorlata együtt azt eredményezte, hogy egyes munkáinak több egymástól eltérő szövege van. Ezek közül legértékesebb művének, a *Jeruzsálem pusztulásának* például létezik egy töredékes (nem egészen teljes) autográf fogalmazványa, továbbá egy tisztázott cenzori példánya, ám mivel a szerző még ezt sem tekintette végleges megoldásnak, hozzáfogott a szöveg verses átdolgozásához, ami szintén töredékesen maradt ránk. Néhány más színműve is hasonló, szövegek közötti mozgásban van. Ennek a mozgásnak, készülőben levésnek eredményeként az említett nyolc dráma tizennégy szövegben hagyományozódott. Ennek következtében a kritikai kiadás készítése során szakítottunk az „egy dráma = egy szöveg” statikus filológiai elvével, s a nyitott, dinamikus szövegfelfogás alapján az „egy dráma = több szöveg” elvét követtük, s párhuzamosan közöltük az egyes változatokat. Ily módon kaphatja meg az olvasó a keletkezőben lévő szöveg alakulásának sajátos élményét.

Az eredeti korai drámák 2017-től eddig kiadott négy kötete által az olvasók elé került szövegvilágnak az említett filológiai sajátosságokon túl kiemeljük még néhány jellemzőjét. Az egyik ezek közül Katona témaválasztásával kapcsolatos. A nemzeti témáknak a romantika jegyében történő előtérbe nyomulása idején ő – a jeles történész – legjobb korai műveiben az európai történelemből választotta témáit. A francia vallásháború konfliktusa (*Aubigny Clementia*), a cseh husziták háborúja (*Ziska*) és az ókori zsidó történelem tragikus eseménye (*Jeruzsálem pusztulása*) általa bekerül a magyar színház szövegvilágába, tárgyi készletébe. Műveit alapos forrástanulmányokra építette. D’Ussieux elbeszélése, Schulz és Balbinus cseh históriája és Josephus Flavius *Zsidó háborúja* (*Bellum Judaicum*) szolgáltatott anyagot számára, ezeket a forrásokat azonban saját drámai koncepciója szerint használt fel. Ez a három színmű hitelesíti a korai drámák ciklusát követő *Bánk bán* nemzeti témaválasztását. Magyarság és európaiság ilyen elfoglaltságtól mentes szemléletbeli egységére kevés példát találunk Katona korában. Ehhez hozzá kell tennünk, hogy az *Aubigny Clementia* kivételével e műveinek háttérben egyre erősödik a történelem felidézett eseményeinek tragikus morajlása, és ez a zuhatag magával sodorja, s végül elnyeli a tragikus hősöket, vagy ha mégsem, holtig cipelniük kell az események súlyát és vétkeik terhét. Ezeket a poétikai fejleményeket fontos hangsúlyoznunk még akkor is, ha a kritikai kiadás eddigi négy kötetében közölt színdarabokban a hősök jellemrajza nem minden esetben következetes, a dramaturgiai építmény, az adott korban elvárt színpadli hatás érdekében, olykor túlzó effektusokat alkalmaz, a jelenetszöveg sem hibátlanul következetes, s ily módon a különböző esztétikai minőségek társítása sem egészen zavartalan. De ne feledjük: a korai drámák sorát lezáró *Jeruzsálem pusztulása* megírásának idején a szerző még csak huszonhárom éves. A drámaírói pályáját lezáró *Bánk bán* második kidolgozásának idején sincs még harminc.

Az alakuló (s oly korán lezáruló) életmű tágas tematikai keretei között, valamint az erősödő tragikus világlátás elsötétülő közegében fontos műfaji átalakulásnak lehetünk tanúi. A pesti társulat munkájában, s vele Katona színházi tevékenységének helyszínt adó egykori Duna-parti erődtámasz, a Rondella világában éppen ez a legfontosabb változás. A műsort meghatározó népszerű játéktípusok, az érzékenyjáték és kivált a lovagdráma (vitézi játék), kisebb részben a végzetdráma felől nézve Katona művei is jellemezhetők, miközben nála e játéktípusok

dramaturgiai alakzata egyre inkább telítődik a pszichológiai szempontból kimunkált jellemdráma sajátosságaival, tragikus méltóságával. Erről tanúskodik a husziták élethalál harcának idején már halálosan beteg fővezér, Ziska lelki krízise, valamint Titus és Berenice szerelmi viaskodása Jeruzsálem ostromának és elpusztulásának könyörtelenül sötét látomásában. A játéktípusok és műfaji alakzatok tusája e művek (s majd a *Bánk bán*) világában együtt jár a szereplők egyéni nyelvi habitusának – itt még kísérleti stádiumban lévő – kidolgozásával. Ebben az értelemben a *Ziska* és a *Jeruzsálem pusztulása* szekunder értelemben többnyelvű szövegek, ahol az egyes szereplők szólama olyan beszédvilágot konstruál, amely a jellem tükréként motiválja a cselekvéseket, részben meg is határozva a sorsokat. Ennek során szerves, egymást kiegészítő, összetett színpadi folyamatot alkotnak a dialógusok beszédcselekvései, valamint a szerzői utasítások által jelölt nem-verbális események, továbbá a látható scenikai tér folyamatai és a díszletek mögötti drámai világ fejleményei. Visszatérő motívumot alkot az álruhába öltözés, a maszkban való megjelenés aktusa, a szerepjátszásnak a teátrális folyamatot megkettőző eseménye (színház a színházban).

Tegyük hozzá: a maradandó poétikai minőség létrehozására irányuló törekvés e korai művekben csak kísérlet maradt. De kísérletként jelentős, a szerző által már világosan látott, de hiánytalanul megvalósítani még nem tudott drámai cél elérése nélkül is számottevő fejleménye a magyar dráma- és színháztörténetnek. E művek kritikai kiadásának eddig négy kötete leletmentés, de talán olyan interpretációs horizontot is nyit a korabeli színdarabok s nem mellékesen a *Bánk bán* felé, amely újabb megközelítési lehetőségeket kínálva a várható értelmezési akadályokat és leküzdendő korlátokat is sejteti.

A „Katona József korai drámái” című sorozat befejező, ötödik kötete – melynek tartalma fentebb részletesen ismertetésre került, s mely a fordításokat, fordítástöredékeket tartalmazza – tovább árnyalhatja az életműről kialakult képet.

Az eredmények bemutatásának fórumai

A kutatás legfőbb célja a kritikai kiadás szöveg anyagának létrehozása volt, és a fentiekben erről is esett szó. A kutatás időszakában a részvevők részéről számos, a projekthez szorosan, közvetlenül, vagy lazábban, áttételesen kapcsolódó publikáció született. Ugyanakkor érdemes említést tenni arról, hogy a fenti időszakban a Pécsen P. Müller Péter által szervezett országos színháztudományi konferenciák is fórumot nyújtottak a Katona-kritikai kiadás eredményeinek bemutatására. A 2018-as *Színházi politika # politikai színház* konferencia keretében külön szekciót kapott a projekt, melyben Nagy Imre, Demeter Júlia és Czibula Katalin előadásai szerepeltek. Az előadások megjelentek az azonos című kötetnek a „Katona József drámái és a politika” című fejezetében (Pécs, Kronosz, 2018, 261-302), ahol a szerzők feltüntették az NKFI támogatást.

A 2022 szeptemberében ugyancsak a PTE-n tartott *Színház – dokumentáció – emlékezet* című konferencián is szerepeltek a projekthez kapcsolódó előadások, P. Müller Péteré, Kövek és papírok – performatív alkotások maradványai a 19. század elejéről, Katona József ifjúkori színpadi munkáiból; valamint Pálffy Eszteré, Katona József elveszett drámafordításairól címmel.

Nehézségek a projekt megvalósítása során

Az eredetileg négy évre tervezett és pályázott projektnek a megvalósítás során két súlyos csapással kellett szembenéznie. Az első, Czibula Katalin halála volt, aki 2019 októberében, 58 éves korában elhunyt. Az ő halála önmagában is jelentős veszteség volt a kutatás szempontjából, amit tovább súlyosbított, hogy a pótlását, a helyére belépő kutatót nehéz volt megtalálni. Mivel a kutatás keretében ő a fordításokkal foglalkozott, és főként az V. kötet számára dolgozott volna, először az tűnt életszerűnek – mivel Katona fordításai mind németnyelvű darabokból készültek –, ha Ausztriában (Bécsben) élő irodalmárt sikerül megnyernünk erre a feladatra. Több személlyel is próbáltuk felvenni a kapcsolatot, de vagy elhárították a megkeresést, vagy nem reagáltak rá. Aztán következett a másik csapás, a COVID19 járvány megjelenése, aminek következtében 2020 márciusában bezártak a közgyűjtemények (könyvtárak, levéltárak, múzeumok). A lockdown egyaránt érintette a hazai és a külföldi intézményeket, és az utazások egy jó időre ellehetetlenültek. Majd pedig a védőoltások megjelenésével elkezdődött egy „hullámzó” időszak, az egyes országok eltérő módon szabályozták az intézmények látogathatóságát, a határátlépés egészségügyi előfeltételeit. A fentiek miatt kértük a projekt futamidejének hosszabbítását (kétszer is, egy-egy évvel), hogy a pályázatban vállalt célkitűzést el tudjuk érni. Czibula Katalin feladatára a projekt záróévére kapcsolódott be a kutatásba Pálffy Eszter (PhD), a PTE tanársegédje, aki az V. kötet elkészítésében dolgozott.

Az említetteknél kisebb gondot jelentett, hogy a projekt indulóévében a pályázatot benyújtó P. Müller Péter Fulbright-ösztöndíjjal tíz hónapra az Egyesült Államokba utazott. Távolléte idejére a projekt adminisztratív vezetését egy a PTE állományában dolgozó kollégája, Jankovits László vette át.

A kutatási eredmények nyilvánossága

A kritikai kiadás már megjelent kötetei a REAL repozitóriumban hozzáférhetők Katona József neve alatt. A még megjelenés alatt álló kötetek pedig a kiadást követően felkerülnek erre a felületre.

E mellett a Szakkiadók Társulása adatbázis portálján, a www.szaktars.hu oldalon a Balassi Kiadó kiadványai között hozzáférhetővé váltak illetve válnak a kritikai kiadás kötetei.

Epilógus

A jelen kutatási projekt közvetlen tudományos előzménye az OTKA/NKFI K81791 számú pályázat, melynek Nagy Imre volt a szakmai vezetője. Mivel a jelen pályázat benyújtásakor Nagy Imre életkoránál fogva (1940-ben született) nem rendelkezett intézményi affiliációval, a kutatás megvalósítása érdekében a pályázatot P. Müller Péter jegyezte. A kutatás formális-adminisztratív vezetését ő látta el (kapcsolattartás az NKFI hivatallal, a PTE Kancelláriával, a jelentések, beszámolók összeállítása-elkészítése), a tudományos-szakmai vezető szerepet Nagy Imre töltötte be, aki a projekt kutatási koncepciójának megalkotója és az eredményeket

bemutató, a Balassi Kiadónál megjelent/megjelenő kritikai kiadás sorozatszerkesztője is. Így amikor az NKFI felületen a projekt záró beszámolóban a „Válogatott közlemények hozzáadása” oldalon a formális szakmai vezető publikációi szerepelnek, akkor az nem ad pontos képet az elért eredményekről, mivel azokat ebben a közleményjegyzékben a projekt tudományos-szakmai vezetését ellátó Nagy Imre publikációi mutathatnák be érdemben.

A kutatásban résztvevő Nagy Imre, Demeter Júlia és Pálfy Eszter beszámolóinak felhasználásával készítette:

Pécsett, 2022. október 25-én

P. Müller Péter